

הנבחר

"הנבחר" הופיע במקורו בשנת 1951, כשהיה המחבר בן שבעים וחמש. ואכן, ניכרות ביצירה חכמת־זקנים וחרידה מעמיקה. כרקע לסיפור שימשה למחבר האגדה המצויה ב־Gesta Romanorum¹ ואף בצורת אפוס בשם "גריגוריוס", שנכתב על־ידי המשורר הגרמני בן המאה הי"ב — הרטמן פון־אואה. מן מספר לנו אגדה זו בדרך של סאטירה מבודחת, תוך הארת הדמויות מפנימיותן ומתן הנמקה פסיכולוגית לפעור לוחיהן.

סיפור־המעשה, ככלל אגדה, אינו מסובך. בן ובת היו למושל באחת ממדינות־השפלה בימי־הביניים. השנים התאהבו זה בזה ולאחר מות האב הם חיים חיי־אישות. כשאהבתם החוסאת נושאת פרי וסיבילה הרה לאחיה, נגזר על ויליגיס לצאת בשליחות של תשובה לכפר על העוונות. בדרך זו הוא מת. הבן הילוד מושלך לתעלת־לאמאגש, כשהוא נתון בתוך חבית. לאחר שהוא צף ימים מרובים במים הוא נאסף לבית־מנזר באחד האיים. בו הוא נטבל לנצרות ונקרא כשם גריגור־יוס. משגדל והיה לנער הוא יוצא לחפש אחר הוריו על־מנת להתירם מעוונם, על כי בחטא חוללוהו. גריגוריוס מגיע לסירה נצוי־רה, משהררה מאויבים ונושא לאשה את הנסיכה — היא אמו. עד שנודע להם החטא שהוסיפו על פשעם חלפו שלש שנים. בפרק־זמן זה גולדו להם שתי בנות. גריגוריוס יוצא לבקש תשובה ושבע־עשרה שנה הוא מתענה על שן־סלע, רחוק לשלשלת. בעיר־נויים הוא הוא ממרק את עוונותיו עד כדי כך שזכה לחסד־ממרום החסד האלוהי והוקר־דש כאפיפיור של רומא.

שני צירים מרכזיים עוברים בספרו של מן: החטא, שמקורו הגאנה, והתשובה, המביאה להענקת החסד האלוהי. הגאנה — היא באותם של בני גרימלה, אשר לדעתם אין

• תומאס מאן: הנבחר; עברית: מרדכי אביר־שאל; ספרית פועלים / ספרי מופת, 1962; עמ' 244. בסוף הספר הערות ופירושים מאת המתרגם.

איש שיהלמם יותר מהם הולמים זה לזה, אף שבני אב אחד ואך אחת הם. הם חשים את עצמם נבחרים ומיועדים זה לזה, הן על־פי מוצאם הנעלה הן על־פי גוי מראיהם. גאנה זו היא שמביאה לחטא גילוי־ערויות, לחורבן ארצם ולמותם של תושבים שלווים. מן מדגיש בספרו כי חטאיהם לא נבעו מדחפים רגעיים של התלקחות התשוקה כי אם מתוך שיקל־דעת קר ונבון שבני־הזוג תואמים זה את זה. אפילו בשנים הארוכות בהן מתענה גריגוריוס על פסגת־הסלע, כדי לכפר על עוונותיו, מהבהבות בו התקות ותחושת הבטחון כי אכן נבחר הוא ונעלה על אחרים, ואשר על כן יסלה לו האלוהים וירוממהו על פני וולתו. ואמנם, הסוף הטוב, שעה שגריגוריוס נבחר אפיפיור, מעיד כי אכן צדק בכך.

השאלה הנשאלת כאן היא, כמובן: אדם החש את עצמו נבחר, כלום באמת רשאי הוא לעבור על איסורים שנאסרו בידי אדם? לכאורה משיב על כך המחבר עצמו בסיומו של הספר, שהוא אופטימי למראית־עין.² ה"אני המספר" מזהיר את הקורא לבל יחטא מתוך הרגשה שהוא נבחר, ושתי סיבות לכך: דרך התשובה הרי קשה היא ודורשת סבלנות רבה, ולא כל מי שחש עצמו נבחר הוא באמת נבחר.

"הנבחר" רצוף הומור וסאטירה, המושגים בעזרת כמה וכמה סממנים ספרותיים. ה"אני המספר" הוא הגויר קלמנס, המספר את הדברים, כביכול, באובייקטיביות ומתוך ניכור, עובדה המאפשרת לקורא לשפוט בעצמו את התנהגות הגיבורים. צורה זו של הרצאת־הדברים מאפשר למחבר להתערב בדיגרסיות שונות, שאפשר לפרשן לכמה

¹ אוסף סיפורים ואניקדוטות מסוף המאה הי"ג. פירוש השם בלטינית: "פעולות הרומאים".

² עיין גם במאמרו של פרום' ב. קורצווייל: "הנבחר בקשריו עם סיפורי מן ובמיוחד עם הדוקטור פאוסטוס", בעיקר עמ' 355 בקובץ "מסכת הרומן" מאת הנ"ל (הוצאת שוקן, תשי"ג).

יותר מקונגו, "הגושמת חרות". אבל אפשר שאת הנמשל מבין עתה מעצמו כל הקורא רוסיית. עדיין מוצא לו מקום בקובץ-שירה רוסיית חדשה פומון של-מה-בכך, המוקדש ל"חיילי יחידות הצבא הסובייטי בגרמניה", פרי עטו של ולאדימיר סולואוחין, הדים לעידן-החלל עולים משירו של ולאדימיר קופטרוב, "בני האדמה":

לופתת המהירות במתח רב־דריכה
ספינות,
מחשבות
ראברי הגשימה,
עלינו הן לעזו על כוח־המשיכה —
אהבתה של אמא אדמה.

לאוני קורא מערבי ודאי מורתה תהיה אותה תהודה "פונקציונאלית", המדברת על שלי־חותה החברתית של הספרות, ואשר אין כמעט שיר אחד בקובץ שיהיה נקי ממנה, אבל גם בתחום זה חוקה התיאוריה מן ההישג־בפועל. שירה פונקציונאלית, בעלת "שליחות" — או, פשוט, שירה המגיבה על שאלות־השעה — איננה דבר נדיר בעברית. הדוגמות הטיפוסיות לכך הריהן "הטור הש־ביעי" של אלתרמן, או הפרקים הנודעים ב"ספר הקיטרוג והאמונה" לאצ"ג. לא נפריו כלל אם נאמר, שהישגיה של השירה הרוסית הצעירה, אף בתחום עיקרי זה, אינם עולים על אלה של גפתלי הרץ אימבר — בהשוואה לשירה עברית חדשה.

אם אפשר לדבר על "אביב" בשירה הרוסית בת־זמננו, הרי אביב זה הוא בעצם הזכות לדבר בכלל. הנושאים הנועזים ביותר הם ציוריו של פיקאסו, או ההיתר לקרוא בסיפור ריו של המינגוויי, או הזכרתן של בדרניות סטריפטיו; ועדיין נמשך הוויכוח על "פורד" מאליוס", וגם הוא נושא מסוכן ביותר — לגופו של הכותב.

כסופראויסטית ממש מופיעה יוליה דרונינה, היוצאת הוצץ להגנת זכותה של נערה לנעול נעליים גבהות־עקב, או להשתמש בשפתון:

על פני רחוב גורקי מי ככה חולפת! — /
כשוט המפרש יעלת־הן מפלגת. / תטרות

סנים. גיבוריו של מן משוחחים אגב שימוש בניבים מקומיים, מצד אחד, ומצד שני נצרכים הם למלים מופשטות כדי להביע רגשות־אנוש פשוטים. סתירה זו מעוררת את הקורא להתיחס בלעג הן לדבריהם של הגיבורים הן לרגשותיהם.

א. ב.

מחזרות

הרושם הראשון המתקבל מקריאת מחזרות שירים זו אינו גדול. עיון שני מביא לכלל הירהור: כלום חסרים אנו גמגמנים על־גי־ישון ודלי־מזשבה "משלנו" שזה בא להוסיף עליהם מן המתורגם?

אם אביב חדש פוקד עתה את ברית־המועצות ולא רק "הפשרה" של "עידן־הקרח הסטא־ליני" — כפי שמסביר לנו המהדיר, אברהם יסעור, מפי יבגני יבטושנקו — הרי זה ענין להערכות של פרשנים מדיניים, שרק לעתים רחוקות הם באים לכלל דעה אחת.

המקור אינו ידוע לנו, אולם אין סיבה לשער שהוא טוב מן התרגום, שודאי נעשה ביד אמונה, ובדרך כלל הוא שוטף וצילצול? טבעי למדי, מצד ה"מתח" הלירי אין בה הרבה, בשירת "הדור הרביעי", כפי שמכונה השירה, הצעירה ברוסיה של ימינו. לא צורות חדשות, לא תכנים מרטיים בדקותם, לא עצמת ביטוי המעידה על "תוריהב" חדש.

בלה אחמדולינה, החותמת את הספר, מיוצגת כאן בשיר שנושא דו־קרב. היא, כמוכן, מתיצבת ל"צד" פושקין ולרמזנטוב, כיריכתם של דנטס ומרטינוב. אבל העיצוב הוא יל־דומי; ממש בוסר. מעניינים יותר תיאורים של יבטושנקו, רשמלי ביקורו בצרפת ("אבני מרצפת של פריז" ו"מרק הבצלים"), שיש בהם לפחות מרעננות התרשמותו של תייר. מעין וריאציה על נושא "אינטרנציונלי" אפשר לראות בשירו של ויקטור גונצ'ארוב, המוקדש לבגו של לומומבה: פחות או יותר לפי הקו הרשמי — אולם עם יחס כמעט "אישי", המתריס נגד עיניוים של אסיר פוליטי; נושא שמשל קונקרטי לכיוצא בו היה המחבר יכול למצוא בשטח קרוב הרבה